

SZOLLÁTH HUNOR

Szováta tematikájú képeslapok a „kis magyar világban” (1940-1944)

Kulcsszavak: Képes levelezőlapok; Szováta; képeslap-feliratok

A legtöbb Szováta tematikájú képes levelezőlap a századfordulás fellendülés után a két világháború közötti időben jelenik meg. Ezek mögött csak kevéssel marad le a „kis magyar világban”, azaz Erdély anyaországához való csatolásának idejében forgalomba került példányszám. A Sóvidék Folyóirat IV. évfolyamának 1. számában közölt írásomban a második világháborúig került tárgyalásra a Szováta vonatkozású képeslapkiadás, most ennek folytatásaként a negyvenes évek első felének kiadásai kerülnek bemutatásra.

Aa képes levelezőlapok kutatása során elemzésre került a felhasznált kép, a kiadási adatok, a bélyeg és bélyegző által hordozott információk, valamint a feladó által a hátoldalra írt üzenet. A lapok a szerző saját gyűjteményéből és a Magyar Múzeumi Képeslap Katalógusból származnak.¹

A századforduló környéki, és két világháború közötti képes levelezőlap kiadás eléri csúcspontját, mind példányszámban, mind minőségben is, tekintve a képek kidolgozását, megjelenítését, de a hordozó karton, papír minőségét is.² A harmincas évek vége felé a fotográfia felhasználása terjed el a képeslapkiadás terén, és a negyvenes években már kizárólag fotólapokkal, vagy fotók felhasználásával készült képeslapokkal találkozunk.³ A színvilág a fekete-fehér különböző árnyalatait meríti ki, de van néhány barnás árnyalatokat, szépia jelleget mutató lap is. A színes felvétel nagyon ritka, egyedül Körtesy Károly fotóművésznél találkozhatunk színes képekkel.

A választott tematika kiadónként, fotósonként igen változatos, főbb kategóriák: Medve-tó, Sós tavak, Sósziplák, Utcaképek, Központi park, Fürdőzők, Fürdőpavilon, Kaszinó. Nagyon szembeötlő az a változás a korábbi időszakokhoz képest, hogy ritka, vagy szinte hiányzik az egy-egy villát megörökítő képes levelezőlap. Ennek helyét átveszi a több villát, villanegyedet egyszerre bemutató felvétel. Ilyen kivételt képez a kommunista időkben is kedvelt két impozáns épület: a Bírák villája, és a Fürdő Szálló. Megjelennek ugyanakkor tematikaként a visszacsatoláshoz köthető jellegzetességek is: országzászló a parkban, és a „Szovátafürdő visszatért” feliratok. Ugyanakkor a tárgyalt időszakban nagy népszerűségnek örvendenek a mozaik lapok, azaz a több kis képből összeállított képeslapok, melyek az adott fotográfus, kiadó legjobb felvételeiből kerülnek ki.

A bélyegzők tekintetében két helység postahivatalának bélyegzője szerepel általában a lapok hátoldalán: a feladóhelységé és a címzett településé. Gyakran szerepel azonban egy másik, valószínűleg az ellenőrzést szolgáló bélyegző is, melynek felirata: „Szováta Gyógyhely Bizottsága”.

A kiadókat tekintve számbelileg erős csökkenés mutatkozik, sokan eltűnnek a piacról, de akad olyan kiadó is, amely túléli az átmeneti éveket. Ilyen a Fotofilm Kolozsvár, és az Illusztráció Fényképsokszorosító Szamosújvárról, a magánkiadók közül pedig Körtesy Károly fotográfus, vagy Kiss Fotográfus Parajdról. Megjelennek a porondon a nagyobb budapesti kiadók is a piac megnyílásával, de kisebb kiadók is próbálkoznak képeslapkiadással.

A legjelentősebb fotóművész, képeslapkiadó Szováta-fürdőn minden kétséget kizáróan Körtesy Károly. Zilahon született, egy hatgyermekes családban, és már korán a nyomdász szakmát szerette volna választani. Ám a nyomdászok szakszervezete az egészségi állapotára való tekintettel eltanácsolja ettől a munkától, így jut el Szászrégenbe, Heiter György fotográfus műhelyébe.⁴ Körtesy tőle sajátítja el a fürdők fényképezéséhez szükséges technikai ismereteket. A fotóművész lételemében azonban a második bécsi döntés után érzi magát, amikor Észak-Erdély újra Magyarországhoz kerül. Körtesy ennek a néhány évnek a krónikása, fotóriport-szerűen örökíti meg az eseményeket, az embereket, a történelmi események fontos élethelyzeit.

Körtesy Károly Marosvásárhelyen kívül Szováta-n is nyitott, illetve bérelt műhelyt, jó gazdasági érzékkel képes volt megválasztani a helyszíneket. Műhelye a Medve-tó partján lévő felső zenepavilon alatt volt, a Szovátaiak által Kicsigombának elnevezett épületben, egy Bazár társaságában. Életrajzirói nevét i-vel írják nagy többségükben, és néhány képeslap kiadási adatainál is i-betű szerepel, azonban a Műhely bejárata fölött neve y-al volt írva: „Körtesy Carol. Fotograful Băilor. Körtesy Károly. A fürdő fotográfusa.”⁵

A Szováta tematikájú Körtesy fotográfiák, és képes levelezőlapok keresettek a gyűjtők körében, és tévedés nélkül felismerhető egyedi jellegzetességeket viselnek magukon. Nagyrészt fekete-fehér, fotó minőségű felvételek, a hagyaték kis részét képezik a színesek, és nincs is ugyanolyan lenyűgöző, magával ragadó hatásviláguk. Az általa fényképezett, és kiadott képeslapok kiadási adatainál szinte mindig feltünteti a működés, kiadás helyét is, a harmincas években kétnyelvűek ezek a feliratok, a negyvenes években pedig csak magyarul szerepel a szöveg: „Bazár, Medve-tó terasza”, „Foto Körtesi Sovata-Târgu Mures”, „Vânz. Bazarul Uleşan, Foto Körtesi Tg.-Mureş. Repr. interzisă”, „Körtesi K. fényképész felv. és kiadása. Utánnyomás tilos”.⁶ Ezeket a kiadási adatokat néha a képeslap hátoldalára vannak nyomtatják, néha pedig csak rápecsételték a fotó hátoldalára. A negyvenes években a Szováta tematikájú lapokat a budapesti Sári Fényképsokszorosító Műhelynél adatja ki, valamint a Fotofilm Kolozsvárral működik együtt.

Témaválasztása rendkívül sokoldalú, szerteágazó, lefedi a korabeli szováta-i fürdőélet egészét, és a fürdőtelep egész területét, de nem áll itt meg, hanem magának a falunak az életét is ábrázolja épületeken, életképeken keresztül. Felvételeinek,

képeslapjainak nagy részét a Medve-tóról készültek képezik, sok különböző szemszögből, beállításból, irányból. Ezeken szerepel a Fürdőpavilon, a strand, és a tó tükre természeti háttérrel. Ezeken a felvételeken nagyon szépen látszanak a tavat környező épületek, mint a régi Kaszinó épülete, a Tivoli-szálló, a Sándor János villa egyes részei. Külön kategóriába sorolható a fürdőzők megjelentetése, ezek a fotók csak az alakokra koncentrálnak, és szemléletesen mutatják be a napozó, úszkáló fürdővendégeket, képet alkotva az akkori fürdőéletéről, de ugyanúgy akár a fürdődivatról is. A többi tavat is szívesen ábrázolja képeslapjain, ismerünk a Vörös-tóról és a környező sósziklákról, a Mogyorósi-tóról készült felvételeket is. Kedvelt témája a Medve-tó partján lévő Királyi kabinok megőrkítése, híressé vált felvételén egy a vízben lévő fatörzs maradványaival az előtérben ábrázolja a román királyi család kedvelt nyaralóhelyét. Ez a felvétel a harmincas és negyvenes években is többször kiadásra kerül képeslap formájában. Olyan lapot is ismerünk 1948-ból, ahol a fatörzsön egy hölgy üldögél, háttérben a Királyi kabinokkal. Több mint négy féle mozaiklapot is készített szovátai tevékenysége idején, vagyis nem egy felvételtől, hanem több kis mozaikképből álló képes levelezőlapot. Ezeken korábbi, egyenként is kiadott fényképei elevenednek meg újra, kiváló összhangban, és harmóniában elrendezve egymás mellett.

Körtesy mellett a másik magánszemély képeslapkiadó a parajdi fotográfus, Kiss, akinek több portróját, családi képét is ismerjük a két világháború közötti időszakból. Ő örökíti meg fényképfelvételen a magyar hadsereg bevonulását is Szovátára. Első lapjain nem szerepel a kiadó, azonban jellegzetes kézírászerű feliratairól megismerhetők az általa kiadott lapok. Ezeket valószínűleg a negatívokba karcolja bele. Későbbi lapjain már a következő kiadási adatokat találjuk: „Kiss fényképész kiadása”, „Kiss fényképész Parajd”. Témaválasztására elsősorban a mozaiklapok a jellemzőek, barnás színezettel, de egy különleges fekete-fehér képeslapja is ismert.⁷

A nagyobb képeslapkiadók közül a már a harmincas évekből is ismert Fotofilm Kolozsvár (előzőleg Fotofilm Cluj) a legjelentősebb. A szovátai képeslapkiadásban másokkal is együttműködnek, mint például a Magyar Filmroda kiadó, vagy néha éppen Körtesy Károly felvételeit adják ki. A harmincas évekbeli fotókat is felhasználnak későbbi újrakiadásra, ez jól nyomon követhető például a Szent József villáról készült lapok esetében. A lapjaik szinte kizárólag fotólapok, a Körtesy felvételektől eltekintve közepes minőségűek, színviláguk általában fehér-fekete, néha barnás. A képes oldalon jellegzetes fehér, gömbölyű felirattal esetenként találkozunk. A negyvenes években érdekes felirat kerül a hátoldalra: „Magyar gyármány”, és vannak esetek, amikor az épületeken lévő román feliratokat kiretusálják, vagy egyszerűen csak kihúzzák. 1946-ban már kétnyelvű feliratok kerülnek a lapok hátoldalára. Egy-egy jobban sikerült lapnak több változata is van, lehet

ugyanakkor a széle egyenesre vágott, vagy éppen recés is. Témaválasztásuk a legszerteágazóbb a kiadók közül, a Fürdőtelep egészét lefedi, és érdekes életképeket is kiadnak: *Patakban fürdőző gyerekek, Juhász nyájjal*.⁸ Mozaiklapokat is adnak ki bőségesen, fekete alapon nagyrészt, de két különleges darab is kikerült, az egyik a Szováta szó betűit, a másik egy virágot alkalmazva alapul a mozaikképeknek.

A Sári Fényképsokszorosító szintén együttműködött Körtesy Károllyal, több felvételét is kiadják, és ugyancsak ennél a kiadónál adta ki lapjait a Misi Bazar Szováta - Szöke villa nevű kisebb szovátai kiadó is. Ezt a kiadót különleges, minőségi fotólapok jellemzik, rendezett hátoldallal, minden apró részlet jól kidolgozott. Színvilága a fehér-feketét használja, témaválasztása a szokásos sós tavaktól az életképekig terjed. Körtesy olyan ritkaságszámba menő lapjait adja itt ki, mint a Kaszinó, Jézus Szíve Kápolna, Tivoli vendéglő.

Az Apostol Kiadó Budapest-nek egyetlen lapja ismeretes, gyenge minőségű a felvétel és a hordozó karton is. A hátoldalra rápecsételték a kiadási adatot, ennél többet nem tartalmaz. A képes oldala osztott, két kisebb felvétel szerepel rajta, az egyik a Fürdő Szálló, a másik egy beazonosíthatatlan villa.⁹

A nagy kiadók közé tartozik a Weinstock Budapest, melynek jellegzetes lapjai gyorsan felismerhetőek. Sorozataiknak barnás színviláguk van, a kép minden esetben keretbe foglalt, a felirat alul látható, és két részes, egyik a település neve, másik a bemutatott motívum. Esztétikailag is tetszetős a kis zászlóban szereplő Üdvözlés Szovátáról szöveggel ellátott sorozat, mely a fürdőtelep minden részletét bemutatja. Híres képeslapjuk a Fürdőtelepi Parkban az Országzászlót ábrázolja. Ugyancsak kétféle mozaiklapos sorozatot is kiadott, az egyik szintén Üdvözlés Szovátáról, a másik viszont nem tartalmaz feliratot, csak a hátoldalán.

Kisebbszámú, és többféle változatban adott ki Szováta témájú képeslapokat a Magyar Filmroda, és a Misi Bazar - Szováta nevű vállalkozással is együttműködnek Szovátán. Az általuk kiadott fotólapok kiváló minőségűek, van azonban néhány gyengébb is, amelyek a barnás színvilágot alkalmazzák.

A Barasits Budapest Kiadó Soha Aladár papírkereskedővel, és Körtesy Károllyal közösen adott ki szovátai lapokat. Több változatú mozaiklapot dobna piacra, barnás színezettel, a harmincas évekből származó Körtesy felvételek ugyanakkor a megszokott minőségűek, és fekete-fehérek. Szathmáry és Kupán marosvásárhelyi kiadók is jelentetnek meg a Barasitsnál mozaiklapot, melynek egy kockája ábrázolja Szovátát.

Az Illusztráció Fényképsokszorosító Szamosújvár már a két világháború között is ismert képeslapkiadó (Ilustrația Gherla), sok felvételét még egyszer kiadja a negyvenes években. A tipikus jelzése, a csillag ugyancsak megmarad a körbefutó szöveggel. A lapok sorozatszámokkal ellátottak, és jól követhetőek a különböző változatok is ezáltal. Színeik barnásak, szépia jellegűek, jellegzetes kockás mozaiklapokat adnak ki, melyeken minden mozaikképnél felirat szerepel.

A kisebb magyarországi kiadók közé tartozik a „Margit fényképészet” Budapest-Lillafüred. Szép, fekete-fehér fotólapokat adnak ki, és a témaválasztásuk is egyedi, a nem annyira megszokott részleteit, aspektusait mutatják be a korabeli fürdőhelységnek. A Vörös-tó, Mogyorósi-tó szerepelnek leggyakrabban, de a MÁV Villáról is készül képeslap.¹⁰ A hátoldalon a magyar mellett angol felirat is olvasható.

A Gárdonyi és Fenyves Képeslapkiadó Budapest-nek csekély számú szovátai képeslapja ismeretes. Recés szélű, barnás színezetű fotólapok, témaválasztásuk általában az utcaképekben merül ki.

A lapok hátoldalán a feladó által írt szövegeket elemezve megállapíthatjuk, hogy közel sem hordoznak annyi információt a történeti kutatás számára, mint az előző időszakbeliek. Romlik az írás minősége, esztétikuma is, a sietés kapkodás látható nyomait viselik a szövegek. Az infrastruktúra kiépülésével, a telefon megjelenésével a kommunikációnak ez a formája hanyatlak, és ténylegesen csak üdvözlő szövegekre korlátozódik. Nagyrészt a feladó sokszor olvashatatlan aláírását, néhány üdvözlő szót, és esetleg dátumot tartalmaznak. Maga a Posta is erre bátorította a felhasználókat a következő szöveggel, melyet a bélyeg helyére nyomtattak, egy kis kockában: „Belföldre csak 2 fillér a portó, ha a keltezésen és a névaláírásokon kívül 5 üdvözlő szót írunk.” Egy néhány érdekes képeslap szövegét azonban szükségesnek látjuk közölni, ezek jól rávilágítanak a kor hangulatára, valamint a korabeli viszonyokra:

„Ma d. e. volt a Parajdi vásár. Vonaton mentünk-jöttünk, de vásárolni nem lehetett, mert mire 11-re odaértünk az autos-kocsis zsidók megelőztek. Ami rendes textilárú volt az elkelt. Nem volt nagy vásár, mert a legnagyobb dologidő van itt. Aratás, kaszálás, fakitermelés. De így is érdekes volt.”¹¹

„Szerencsésen megérkeztünk, a postámat leírom: Szováta-fürdő, Lujzika villa, 476. Előrelátólag tíz napig maradunk itt, minden nagyon drága.”¹²

„Tegnap előtt voltam egy gyönyörű autóbuzos kiránduláson a Gyilkostónál. Cso-daszép volt azt leírni nem is lehet. Szinte hihetetlen hogy Magyarország ilyen szép. A Bucson hegyén mentünk át Gyergyószentmiklóstra, végig sűrű fenyő erdők közben alpesi legelők. Sokak szerint egész Európában nincs hasonló.”¹³

„Szent József villa. Édes Blankám! Nagyon élvezem a tó vizét s a pihenést! sokat eszem, alszom, és nagyon megy a pénz. Csak a szoba 6,25 P. Naponta 15-16 P. el-megy.”¹⁴

Jegyzetek

1. A katalógus több mint háromszáz Szováta tematikájú képeslapot tartalmaz. Forrás: www.muzeum.arcanum.hu/kepeslapok (Elérés ideje: 2012)
2. Szolláth Hunor: „Özvegy Honézy Miksáné Úrnő Önagságának” Szováta tematikájú képeslapok a második világháborúig. In: *Sóvidék Kulturális Folyóirat*, IV. évfolyam, 1 szám, 2012.
3. Vö: Erős László: *Képeslapok könyve*. Kriterion, Kolozsvár, 1985.
4. Sebestyén Mihály: *Fényképek a múltból. Körtesi Károly életműve töredékekben*. Forrás: <http://mkdsz.hu/content/view/7671/87/> (Elérés ideje: 2012)
5. A hagyatéki töredéke a jogutódok által digitalizálva elérhető a következő honlapon: http://www.flickr.com/photos/fotokortesisikaroly/with/1809590416/#photo_1809590416 (Elérés ideje: 2012) A Körtesy-hagyatéki csaknem 1800 műtermi és külső felvételt, fekete-fehér és színes diaposzítívót, üveg-negatívot, valamint képeslapot tartalmaz.
6. a) Képeslap: *Szóváta Gyógyfürdő, Medve-tó*, 1936. b) Képeslap: *Medve-tó terasz*, 1938. c) Képeslap: *Szóváta Fürdő Strand*, 1941. Szolláth Hunor gyűjteménye.
7. Képeslap: *Szóvátafürdő, Hunyadi Park*, 1940, Postabélyegző dátuma: 1941. VII. 13. Nagys. Dr. Rózsa Albert min. fogalmazó úrnak címezve, Budapest. Szolláth Hunor gyűjteménye.
8. Képeslap: *Szóvátafürdő úti részlet*, Fotofilm Kolozsvár, Postabélyegző dátuma: 1941. VIII. 22. Olvashatatlan címzés. Magyar Múzeumi Képeslap Katalógus.
9. Képeslap: *Üdvözlét Szovátáról*, Apostol Kiadó Budapest. Postatiszta lap. Szolláth Hunor gyűjteménye.
10. Képeslap: *MÁV üdülő, székelykapu*, „Margit fényképészet” Budapest-Lillafüred, Postatiszta lap. Magyar Múzeumi Képeslap Katalógus.
11. Képeslap: *Szóváta fürdő*, Fotofilm Kolozsvár. Postabélyegző dátuma: 1941. VIII. 21. Nagys. Hohmann Ferenc úrnak címezve, Gyömrőre. Szolláth Hunor gyűjteménye.
12. Képeslap: *Szóváta Gyógyfürdő*, Fotofilm Kolozsvár. Postabélyegző dátuma: 1943. VIII. 10. Nagys. Madaras Gábor úrnak címezve, Nyáradkarácsony. Szolláth Hunor gyűjteménye.
13. Képeslap: *Szóváta – Kilátás a Medvetóra a Kaszinóból*, Sárai Fényképsokszorosító, Budapest. Postabélyegző dátuma: 1941. VII. 24. Nagys. Koncz Endre úrnak címezve, Balaton-Györök. Szolláth Hunor gyűjteménye.
14. Képeslap: *Szóváta – Gyógyfürdő*, Fotofilm Kolozsvár. Postabélyegző dátuma: 1942. VIII. 29. Nagys. Csepcsányi Blanka úrhölgynek címezve, Tusnádfürdő. Szolláth Hunor gyűjteménye.

